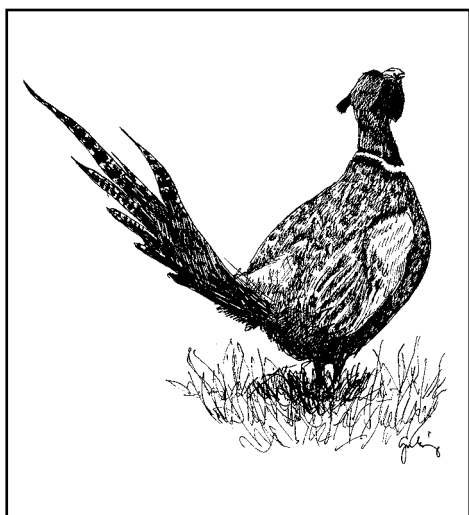

■ Blutman László

Bírói jogértelmezés: az Európai Bíróság¹

Gubányi Eszter grafikája

„...a jog nem mechanismus, hanem organismus.”²
(Grosschmid B.)

A következőkben az Európai Bíróság jogértelmezésével kapcsolatban kívánok néhány problémát felvetni, illetve megállapításokat tenni. Ezek nagyrészt vonatkoztathatóak a bírói jogértelmezés kérdéseire általában is, így reményeim szerint hasznosíthatóak a tágabb olvasóközönség számára is.

A bírói hatalom kereteinek leírása egy adott jogrendszerben, nem nélkülözhet egy védhető, és az adott jogrendszerre jellemző ítélkezés-elméletet. Az ítélkezés-elmélet egyik alappillére az adott bíróság vagy bírósági rendszer konkrét jogeseteinek elemzésén alapuló értelmezéstan. A jogértelmezés, és ezen belül kiemelten a bírói jogértelmezés teszi a jogot mechanizmusból organizmussá. Nincs ez másként az Európai Közösségek bíróságai esetében sem. Bár számos írás elemzi, és próbálja leírni a közösségi bírói hatalom határait, átfogó közösségi ítélkezés-elmélettel nem találkozunk. A következő tanulmány a közösségi bírói jogértelmezés néhány kérdésével foglalkozik, mely egy ítélkezés-elmélet egyik (bár szerény) kiindulópontját képezheti.

Az Európai Közösségek legfőbb jogalkalmazó szerve az Európai Bíróság, mely a végső szót kimondhatja egy közösségi jogszabály értelmezéséről és alkalmazásáról.

---

¹ A tanulmány az OKTK B.1991/XII/02. programja keretében készült.

² Grosschmid B.: Magánjogi előadások: Jogszabálytan. Budapest 1905, 391, o.

A bíróság, mint legmagasabb szintű jogalkalmazó, újra- és újrászabhatja azt a jogi teret, amelyben a közösségi, tagállami, regionális, szakmai és magánérdekek mozognak és ütköznek az integrációs folyamatokban. Aligha tagadható, hogy az uniós jog központi szerepéből fakadóan, a bíróság az ítélkezésével egyes integrációs célokat és azok megvalósításának ütemét meghatározta vagy jelentősen befolyásolta. Ennek leghíresebb példája kétségtelenül a „*Cassis de Dijon*” ügy, amelyben az indokolásnak egy bekezdése az egész közösségi jogharmonizáció átalakítását hozta magával.³ A bíróság ítélkezésében, a közösségi jog sajátosságaiából fakadóan, az integrációs politikai folyamatok bizonyos vonatkozásai jogivá váltak, és esetenként a politikai döntések helyét magasabb elvekből vagy az alapító szerződésekből közvetetten levezetett bírósági döntések vették át.⁴

A jogértelmezés a bíróság felfogása szerint azt jelenti, hogy a közösségi jogszabály szövegéből és szelleméből kiszűrje annak jelentését.⁵ A következőkben azon elemzési lehetőségeket vizsgálom, melyekkel a bíróság jogértelmező tevékenysége feltárható. A következtetések jelentős részben alkalmazhatók az államok bíróságainak jogértelmező tevékenységére is.

Az elemzés zsákutcai

(1) A közösségi bírói jogértelmezéssel is foglalkozó munkák általában felsorolják a jogértelmezési módszereket, és példaként felhoznak olyan jogeseteket, melyek egy-egy módszerre példaként szolgálhatnak. Ez a megközelítés azonban önmagában nem alkalmas a jogalkalmazás mélyebb rétegeinek feltárásához.

Az értelmezés módszereit tekintve, van egy értelmezési eszköztár, melyhez a bíróság folyamodik vagy folyamodhat egyes esetekben, vannak értelmezési technikák, melyeket alkalmaz. Ebben az összefüggésben az értelmezés eszközei (módszerei) úgy viselkednek, mint a szofista érvelési toposzok: instrumentális szerepük van egy adott cél elérésének támogatása végett. Egy ügyben, pusztán a módszerek ismerete alapján nem lehetséges megmondani, hogy a bíróság melyik értelmezési eszközt fogja használni. Ehhez a jogalkalmazás mélyebb rétegeinek vizsgálata szükséges. Pedig az igazán fontos kérdés az, hogy miért, milyen alapon alkalmaz a bíróság egy konkrét ügyben egy bizonyos módszert, esetleg egy értelmezési elvet (és miért nem másikat). Ez a kérdés viheti túl az elemzőt a felszínen, és juttathatja el a bírói gyakorlat mélyebb rétegéig.

---

³ 120/78. Rewe-Zentral AG v Bundesmonopolverwaltung für Branntwein. [1979] ECR 0649. par. 14.

⁴ Ld. erről Dehousse, R.: The European Court of Justice. New York, 1998, 82–116. o.

⁵ A klasszikussá vált meghatározást ld. 28-30/62. Da Costa en Schaake NV, Jacob Meijer NV, Hoechst-Holland NV v Netherlands Inland Revenue Administration. [1963] ECR 0061., hasonlóan C-231/89. Krystyna Gmurzynska-Bscher v Oberfinanzdirektion Köln. [1990] ECR I-4003. par. 21.

Az egyes értelmezési módszerek alkalmazásának háttéréről általánosságban alig lehet érdemi megállapításokat tenni, ehhez a konkrét esetet, illetve eseteket kell elemezni. Az ügy körülményeire vonatkozó konkrét elemzések feltárhatják, hogy miért indokolt egy bizonyos jogértelmezési elvet alkalmazni, azonban ilyen eredményt a konkrét elemzéstől sem várhatunk. Az ügyek egy részében egyszerűen nem derül ki, hogy a Bíróság miért nyúl egy módszerhez, és miért nélkülöz más módszereket, egyszer miért a norma szövegéhez ragaszkodik, másszor miért tekint el ettől a jogalkotói akarat vagy általános célok szolgálata végett. Az angolszász jogokban használatos, tételes jogban is megjelenő értelmezési kánonok hiányában, a közösségi bíróságoknak jelentős szabadságuk van egy közösségi jogi norma értelmezésében. Ezt a bizonytalanságot fokozza, hogy a közösségi bíróságok nem feltétlenül következetesek egy értelmezési módszer vagy értelmezési technika alkalmazásában, és egymásnak ellentmondó ítélethelyekkel is találkozhatunk.

(2) Az elemzést nagyban gátolja, hogy meglehetősen nagy zűrzavar uralkodik az értelmezési módszerek megnevezésében, megjelölésében és körülírásában. Így például a „logikai értelmezés” az értelmezésnek egy többé-kevésbé általánosan elismert módszere, melyet a Bíróság is kifejezetten elismert.⁶ Emellett azonban, ha többen logikai értelmezésről beszélnek, korántsem biztos, hogy ugyanazt értik alatta. Alapvető kétségek vannak abban a tekintetben, hogy egyes esetekben egyrészt a nyelvtani és logikai értelmezést miképpen lehet megkülönböztetni egymástól,⁷ másrészt pedig a logikai értelmezést mely módon lehet a rendszertani értelmezéstől megkülönböztetni. (Lasok azt mondja, hogy a logikai értelmezés során a Bíróság a norma rendszerének tükrében értelmezi a „szöveget”.⁸) Nagy K. például a jogszabály céljára összpontosító teleológiai értelmezést pusztán a logikai értelmezés egy fajtájának tekinti, máshol azonban ez önálló módszere annak, hogy a szöveg jelentését feltárják.⁹ Logikai műveleteket minden értelmezési módszer alkalmaz, ezért a határok természetszerűleg elmosódnak.

Az értelmezési módszerek tartalmi meghatározása és elhatárolása legfeljebb elméletileg érdekes probléma, a gyakorlatban nagy jelentőséget aligha tulajdoníthatunk neki. A közösségi bíróságok, de más bíróságok is, a legritkábban címkézik azokat a gondolati műveleteket, melyekkel egy szabály je-

⁶ Pl. 9/56. Meroni & Co., Industrie Metallurgiche, SpA v Főhatóság (Európai Szén- és Acélközösség). [1958] ECR 0011., 10/56. Meroni & Co., Industrie Metallurgiche, societa in accomandita semplice v Főhatóság (ESZAK). [1958] ECR 0053., 42, 49/59. Société nouvelle des usines de Pontlieue – Aciéries du Temple (S.N.U.P.A.T.) v Főhatóság (ESZAK). [1961] ECR 0103. 6. pont.

⁷ A Bíróság esetei között ld. e tekintetben pl. 15/60. Gabriel Simon v Európai Bíróság. [1961] ECR 0225. II. pont.

⁸ Lasok, K. P. E.: Law and Institutions of the European Union. Reed Elsevier 2001. 164. o.

⁹ Pl. Várnay E. – Papp M.: Az Európai Unió joga. Budapest, 2002, 112.o.

lentését igyekeznek feltárni. A tisztázás pusztán azért lenne lényeges, hogy a különböző elemzők biztosak legyenek benne, hogy ugyanarról beszélnek, mikor ugyanazon elnevezéseket használják.

(3) További módszertani gond lehet, hogy az értelmezési módszerek hagyományos felosztása lényegében gyakorlati célokra alkalmazhatatlan és gondolatilag nem gyümölcsöző. Az értelmezési módszerek nyelvtani – logikai – történeti – rendszertani/teleologikus (esetleg más, de hasonló elnevezésű) alapfelosztása, mely nyomokban már a római jogban is fellelhető¹⁰, nem nyújt megfelelő fogalmi keretet a mélyebb vizsgálatokhoz, és pusztán teoretikus vitához vezet.¹¹ Ennek az oka abban keresendő, hogy ez a felosztás – bár kényelmes és gyakran használt – nem képes tükrözni a valós, és igen összetett gondolati műveleteket, melyek egy norma jelentését kívánja feltárni.

Példaként említem a nyelvtani értelmezés fogalmát. Nyelvtani értelmezés a valóságban nincs. Nyelvtani értelmezés alatt általában azt értik, hogy az értelmező a jogszöveg szó szerinti értelmét veszi alapul. A nyelvtani formák a jelentésnek csak részbeni hordozói. Egy szó, kifejezés vagy szöveg jelentését a nyelvtani formán kívül a szemantikai tartalma, és használatának körülményei (pragmatikai oldal) is meghatározzák, sokszor sokkal nagyobb súllyal, mint az előző.¹²

A logikai értelmezés, mint feltételezett jogalkalmazói művelet, ugyancsak semmitmondó. Minden értelmezési módszer, mint reflektív, gondolati műveletek sorozata, egyben logikai műveleteket is magában foglal. Így a történeti vagy rendszertani értelmezés ugyanúgy logikai (és egyben nyelvi) jellegű, mint azon értelmezés, melyet egyébként logikainak neveznek a szakírók. A különbség a nevesített értelmezési módszerek között nem az, hogy mennyiben logikaiak, hanem az, hogy mások az igazodási pontjaik, más igazodási pontokból kiindulva próbálják feltárni egy-egy szabály jelentését.

Vannak változtatási törekvések ezen a skolasztikus kategóriarendszeren, melyek igyekeznek oldani a gyakorlatban nehezen alkalmazható fogalmi kereteket. Így más típusú felosztás jellemző egyes francia megközelítésekre (pl. exegetikus, funkcionalista értelmezés).¹³ Azonban ez is olyan merev és általánosító fogalomrendszert hoz be, mely nem feltétlenül írja le megfelelően a valóságos értelmezési folyamatokat. Vannak egyes újabb magyar törekvések

¹⁰ Ld. Molnár I. – Jakab É.: Római jog. Szeged, 2001, 53. o.

¹¹ Ilyen felosztásokra példa, Lasok, K. P. E.: Law and Institutions of the European Union. Reed Elsevier, 2001, 163–168. o., Várnay E. – Papp M.: Az Európai Unió joga. Budapest, 2002, 107–112. o., Joutsamo, K.: The role of preliminary ruling in the European Communities. Helsinki, 1979, 73–81. o., Medhurst, D.: A Brief and Practical Guide to EU law. Oxford, 2001, 47. o., Dausés, M. A.: Az előzetes döntéshozatali eljárás az EK szerződés 177. cikke szerint. Budapest, 2000, 64–66. o., Kecskés L. – Lomnici Z. – Maczonkai M.: Az Európai Közösség Bírósága. Budapest, 2001, 201–207. o., de a közösségi jogi elemzésekbe is az általános jogi alapidogmatikából szivárgott be, ld. pl. Szilágyi P.: Jogi alaptan. Budapest, 2000, 305. o.

¹² Ezért szerencsésebb nyelvi értelmezésről beszélni, ld. pl. Szabó Miklós: A jogdogmatika előkérdéseiről. Miskolc, 1996, 192. o.

¹³ Pl. Gautron, J.–C.: Droit européen. Paris, 1997, 119. o.

is a merev fogalmi keretek oldására, amelyek a jogértelmezésnek tizenkét alapját különböztetik meg és konkrétabb elemzésnek is utat nyithatnak.¹⁴

Nem tagadom, hogy a hagyományos elnevezések, fogalmak, kategóriák hasznos segédfogalmak lehetnek az értelmezési folyamatok jellemzésénél. Nem alkalmasak azonban ezen valós folyamatok általános leírására vagy elemzésére.

Kitörési pontok

A probléma gyökerét ott kell keresni, hogy egyáltalán van-e jogosultsága az értelmezési folyamatok átfogó általánosításának, általános fogalmakba kényszerítésének. Álláspontom szerint nincs, de az elemzésekhez sarokpontokat kell találni.

Az „értelmezési módszerek” egyrészt a bíróságok igazodási pontjaira utalnak, amelyekből az a norma jelentésére következtet, másrészt azokra a gondolati műveletekre, melyekkel az igazodási pontokból kiindulva eljut a jelentésig. Amennyiben e megkülönböztetésnek tudatában vagyunk, láthatjuk mennyire elégtelen a hagyományos fogalmi rendszer.

Például a célorientált értelmezési módszer a jogszabály célját jelöli meg igazodási pontnak, azonban rejtve hagyja azokat a gondolati műveleteket, melyekkel a jogszabály célja meghatározható, és ebből az értelmezendő norma jelentése levezethető. Hasonló a helyzet a „történeti” vagy a „rendszer-tani” értelmezési módszerrel is. A „logikai” értelmezési módszer rámutathat ugyan a gondolati műveletekre, de az igazodási pontokat hagyja homályban. Az értelmezés során számos igazodási pont lehetséges a norma értelmének feltárásakor (ld. alább). Az általános értelmezési módszerek vagy nem tudják valamennyit átfogni, vagy nem tudnak kellő konkrétsággal rámutatni ezekre, így jelentőségüket veszítik. A közösségi bíróságok értelmezésének vizsgálatánál a következő fordítópontokat látom, melyek elvezethetnek a bíráskodás mélyebb rétegeinek feltérképezéséhez.

(1) *Az igazodási pontok meghatározása.* Az igazodási pontokat általánosságban is fel lehet térképezni egy adott jogrendszerben, vagy egy adott bíróság gyakorlatára figyelemmel. Így ez lehetséges az Európai Bíróságnál is. Aztán egy-egy ügy értelmezési kérdéseinek elemzésénél ez a szempont szolgálhat megfelelő kiindulópontként.

(2) *A gondolati műveletek leírása és elemzése.* Ez nem választható el az indokolás, a döntést alátámasztó érvelés formáitól. Az igazodási ponttól a

---

¹⁴ Ld. Pokol B.: A jog elmélete. Budapest, 2001, 232–233. o., mely e tekintetben támaszkodik az alábbi műben megjelenő kutatásokra: Interpreting statutes. (MacCormick, D.N. – Summers, R.S.) Aldershot, 1991, valamint Botos V.: A bírói jogértelmezés útjai a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában. Jogelméleti Szemle, 2000/3. szám, Keszthelyi B.: A büntető jogegységi határozatok elemzése. 2000/3. szám, Makai Attila – Parádi Ákos: Büntető jogértelmezés Magyarországon a '90-es években. 2000/3. szám, Pohl Müller Tamás: Közigazgatási határozatok 1997–99. 2000/3. szám; http://www.extra.hu/jesz/2000_3.html

jelentés meghatározásáig vezető feltételezések és következtetések láncolatának feltárása és elemzése ugyancsak lényeges az értelmezés elemzéséhez. Itt esetenként válasz kapható arra, mennyiben igazolható egy bizonyos igazodási pont kiválasztása, illetve egy ítélet kritikai olvasatának elengedhetetlen eleme az ítéletben artikulált gondolati műveletek elemzése. E gondolati műveletek elemezhetőek, a következtetések formái tipizálhatóak – részben a logika általános szabályai alapján.

(3) *Az igazodási pontok kiválasztásának elemzése.* Az igazodási pontoknál is felmerül az a kérdés, hogy egy adott ügyben a bíróság miért egyik vagy másik igazodási pontot választotta ki a norma jelentésének feltérképezéséhez. Ennek megválaszolása természetesen nem mindig lehetséges, azonban kiindulópontját adhatja a konkrét ügyek kritikai olvasatának. Másrészt nagyszámú, ily módon elemzett ügy összehasonlítása a bíróság jogpolitikájának felvázolását is lehetővé teheti.

(4) *Az általános értelmezési elvek meghatározása.* A bíróságok jogértelmezése során léteznek olyan általános szabályok, elvek, melyek az ügy tárgyától függetlenül mindig érvényesülést kívánnak. Ezek az elvek azon általános megállapítások részét képezik, melyek érdemben és általánosságban megtehetőek egy bíróság jogértelmezési gyakorlatáról. Ezek az elvek lényegesek lehetnek konkrét ügyekben az igazodási pontok kiválasztása és az értelmezendő norma jelentésének meghatározása szempontjából.

(5) *Következtetés a bírói jogpolitikára.* A bírói jogpolitika a bíróság, bíróságok gyakorlatában megnyilvánuló olyan ítélkezési irány, mely a jogszabály(ok) szövegéből egyértelműen és közvetlenül nem következő, de kívánatos (társadalmi) cél elérésére irányul (ld. Dworkin). Ez a bíróság helyzetét és működését meghatározó jogszabályokból, a bíróság szerepfelfogásából, a bírósági hagyományokból, a bíráskodást befolyásoló értékekből és a bíróság feladatainak a bíróság általi értelmezéséből fakad. A bírói jogpolitika egy olyan artikulált vagy nem artikulált szempontrendszeren alapszik, amelyen a jogalkalmazás során átszűrjük az egyes, vonatkozó ügycsoportokhoz tartozó ügyeket.

A bírói jogpolitika, fenti sajátosságaiból adódóan, nagyban befolyásolhatja az igazodási pontok kiválasztását, az értelmezés módját és eredményét egy ügy megítélésénél. Az értelmezésnél az igazodási pontok vagy egy értelmezési technika kiválasztása sokszor értékválasztás vagy jogpolitikai kérdés egyben.¹⁵ Ugyanakkor a bírósági jogértelmezés konkrét elemzése rámutathat, hogy egy jogkérdésben milyen jogpolitika alakult ki egy bíróság ítélkezé-

---

¹⁵ Ld. erre pl. Solt K.: A valóság és jog. Miskolc, 1997, 192. o.

sében. Erre az igazodási pontok kiválasztásának és a gondolati műveleteknek az elemzése mutathat rá. Természetesen észlelhető lehet egyes ügycsoportoknál a jogpolitika hiánya, az ítélkezés következetlensége. Azonban a jogpolitika létére vagy éppen hiányára utaló következtetéseket mindig az ügyek, ügycsoportok széles körének empirikus elemzése alapozhatja meg.

A következőkben – a fentiekből kiindulva, de a jelen munka kereteire tekintettel – az Európai Bíróság jogértelmezésének három szeletét vizsgálom. Egyrészt általánosan feltérképezem azon igazodási pontokat, melyek a bíróság gyakorlatából leszűrhetőek. Másrészt kitérek azokra az általános értelmezési elvekre, melyek következetesen és általánosan érvényesülnek a bíróság gyakorlatában. Emellett két konkrét ügyben (és két jogkérdésben) veszem szemügyre az értelmezési problémákat.

Az Európai Bíróság igazodási pontjai a jogértelmezés során

A fent kifejtettek arra intenek, hogy az értelmezés kérdését nem érdemes túlságosan elméleti szintre helyezni, ugyanis kevésbé várható gyümölcsöző eredmény, annál inkább vitatható következtetések. Az értelmezési módszerek tipizálása helyett, érdekesebb megnézni konkrétan, hogy a közösségi bíróságok az értelmezendő közösségi norma értelmét minek figyelembevételével és segítségével kívánták és kívánják feltárni. Hozzá kell tenni, hogy itt is egy eszköztárról van szó. Azt, hogy a bíróság ebből milyen eszközöket választ ki egy konkrét ügyben, azt az ügy körülményei, az alkalmazandó és értelmezendő normák jellege, és a bíróság jogpolitikája határozhatja meg.

A bíróság joggyakorlatából kiindulva a következő igazodási pontjai vannak a közösségi bíróságoknak abban, hogy a normaszöveg jelentését megállapítsák:¹⁶

- (1) az értelmezendő jogi norma szövege (természetesen),¹⁷
- (2) a jogalkotó akarat,¹⁸
- (3) az értelmezendő norma célja,¹⁹

---

¹⁶ Ezek az igazodási pontok sajátosak, a belső bíróságok gyakorlatában ezek részben mások lehetnek. A bíróság ítéleteiből (a magyar bírói gyakorlathoz hasonlóan) feltűnően hiányzik az elismert jogtudósok műveire való hivatkozás, noha ez az egyes tagállamok gyakorlatában bevett szokás, ld. erre Lasok, K. P. E.: *Law and Institutions of the European Union*. Reed Elsevier, 2001, 168. o.

¹⁷ C-98/96. *Kasim Ertanir v Hessen Tartomány*. [1997] ECR I-5179. par. 57.

¹⁸ Pl. 6/60. *Jean-E. Humblet v Belgium*. [1960] ECR 1125. 2. pont

¹⁹ Pl. 149/79. *Bizottság v Belgium*. [1980] ECR 3881. par. 22., C-227/89. *Ludwig Rönfeldt v Bundesversicherungsanstalt für Angestellte*. [1991] ECR I-0323. par. 24., C-245/94 és C-312/94. *Ingrid Hoever and Iris Zachow v Land Nordrhein-Westfalen*. [1996] ECR I-4895. par. 36., C-351/95. *Selma Kadiman v Freistaat Bayern*. [1997] ECR I-2133. par. 33., C-98/96. *Kasim Ertanir v Hessen Tartomány*. [1997] ECR I-5179. par. 59.

- (4) az értelmezendő normát tartalmazó jogszabály rendszere, konstrukciója,²⁰
- (5) az értelmezendő jogszabály „szelleme”,²¹
- (6) az értelmezendő norma hatóköre,²²
- (7) az értelmezendő norma „összefüggései, kontextusa”,²³
- (8) a *ratio legis*,²⁴ melyet a bíróság egy ügyben lényegében azonosít a jogszabály szellemével,²⁵
- (9) az értelmezendő jogszabály egy másik rendelkezése²⁶
- (10) az értelmezendő jogszabály preambuluma (bevezető része),²⁷
- (11) az értelmezendő jogszabály előkészítő anyagai (*travaux préparatoires*),²⁸

²⁰ Pl. 20/76. Schoettle & Söhne OHG v Finanzamt de Freudenstadt. [1977] ECR 0247. par. 13., 25/70. Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel v Köster et Berodt & Co. Kg. [1970] ECR 1161. par. 16., C-181/95. Biogen Inc. v Smithkline Beecham Biologicals SA. [1997] ECR I-0357. par. 39., C-98/96. Kasim Ertanir v Hessen Tartomány. [1997] ECR I-5179. par. 59.

²¹ Pl. 70/63. M. Umberto Collotti v Európai Bíróság [1964] ECR 0861. 3. pont, C-245/94 és C-312/94. Ingrid Hoever and Iris Zachow v Land Nordrhein-Westfalen. [1996] ECR I-4895. par. 36., C-351/95. Selma Kadiman v Freistaat Bayern. [1997] ECR I-2133. par. 33., C-39/96. Koninklijke Vereeniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels v Free Record Shop BV és Free Record Shop Holding NV. [1997] ECR I-2303. par. 14., C-98/96. Kasim Ertanir v Hessen Tartomány. [1997] ECR I-5179. par. 59.

²² C-13/96. Bic Benelux SA v Belgium. [1997] ECR I-1753. par. 17.

²³ 187/87. Land de Sarre és társai v Ministre de l'Industrie és társai. [1988] ECR 5013. par. 10., T-150/95. UK Steel Association, előzőleg British Iron és Steel Producers Association v Bizottság [1997] ECR II-1433. par. 89., C-30/93. AC-ATEL Electronics Vertriebs GmbH v Hauptzollamt München-Mitte. [1994] ECR I-2305. par. 21., C-217/94. Eismann Alto Adige Srl v Ufficio IVA di Bolzano. [1996] ECR I-5287. par. 16., C-131/95. P.J. Huijbrechts v Commissie voor de behandeling van administratieve geschillen ingevolge artikel 41 der Algemene Bijstandswet in de provincie Noord-Brabant. [1997] ECR I-1409. par. 16.

²⁴ A *ratio legis* tkp. a norma mögött húzódó objektív célt testesíti meg, Id. Coing, H.: A jogfilozófia alapjai. Budapest, 1996, 247. o., az Európai Bíróság gyakorlatában Id. 6/60. Jean-E. Humblet v Belgium. [1960] ECR 1125. 2. pont, 70/63. M. Umberto Collotti v Európai Bíróság [1964] ECR 0861. 3. pont, T-10/90 és T-31/90. Michael Boessen v Gazdasági és Szociális Bizottság. [1991] ECR II-1365. par. 26.

²⁵ 70/63. M. Umberto Collotti v Európai Bíróság [1964] ECR 0861. 3. pont

²⁶ C-170/96. Bizottság v Tanács [1998] ECR 2763. par. 26., C-31-33/96. Antonio Naranjo Arjona v Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS), Francisco Vicente Mateos v Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) és Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS) és Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) v Laura García Lazaro. [1997] ECR I-5501. par. 20.

²⁷ Pl. 299/84. Firma Karl-Heinz Neumann v Bundesanstalt für landwirtschaftliche Marktordnung. [1985] ECR 3663. paras. 18–20., 240/83. Procureur de la République v Association de défense des bruleurs d'huiles usagées (ADBHU). [1985] ECR 0531. par. 14.

²⁸ Pl. T-42/90. Sergio Bertelli v Bizottság. [1992] ECR II-0181. par. 17., T-75/91. Piera Scaramuzza v Bizottság [1992] ECR II-2557. par. 36.

- (12) az Európai Közösségeket alapító szerződések,²⁹
- (13) egy másik másodlagos közösségi jogi norma,³⁰
- (14) általános jogelvek,³¹
- (15) a bíróság megelőző döntései,³²
- (16) a tagállam(ok) joga³³
- (17) harmadik állam (nem-tagállam) joga,³⁴
- (18) egy nemzetközi szerződés,³⁵
- (19) a szokások, a gyakorlat, a tudományok fejlődése (és egyéb, természetes folyamatok).³⁶

Az itt felsorolt tényezők részben átfedhetik egymást, de a bíróság ítéleteiben megkülönböztette őket, így itt is külön veszem. Az itt felsorolt igazodási pontok természetesen tovább bonthatók és konkretizálhatók, amely további vizsgálódásnak is alapot adhat.

Ezen igazodási pontok közül egyszerre többet is figyelembe vesz, vehet a bíróság, és természetesen az egyik tényezőre hagyatkozás vivőanyaga lehet egy másik tényező figyelembevételének (pl. a jogszabály preambuluma utalhat a jogalkotói akaratra). Ugyanakkor van számos olyan tényező, amelyre kivételesen történik hivatkozás, és ritkán használható (pl. egy nemzetközi szerződés vagy a tagállamok jogának segítségként felhasználása), míg más igen gyakori (például a jogszabály céljának kutatása – nem említve a jogszabály szövegét, ami természetszerűleg mindig kiindulási pont).

A fentiek tükrében, az alábbiakban néhány további, általánosabb megállapítást megpróbálok megfogalmazni a közösségi bíróságok jogértelmezési

---

²⁹ A másodlagos közösségi normák értelmezésénél, pl. 279/82. *Leo Jerzak v Bundesknappschaft - Verwaltungsstelle Aachen*. [1983] ECR 2603. par. 10., C-212/96. *Paul Chevassus-Marche v Conseil régional de la Réunion*. [1998] ECR I-0743. par. 52., C-31-33/96. *Antonio Naranjo Arjona v Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS)*, *Francisco Vicente Mateos v Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) és Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS) és Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) v Laura García Lazaro*. [1997] ECR I-5501. par. 20.

³⁰ C-335/95. *Institut national d'assurances sociales pour travailleurs indépendants (Inasti) v Michel Picard*. [1996] ECR I-5625. par. 21.

³¹ Pl. 222/84. *Marguerite Johnston v Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*. [1986] ECR 1651. par. 58., C-368/95. *Vereinigte Familienpress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH v Heinrich Bauer Verlag*. [1997] ECR I-3689. par. 24.

³² Erre számtalan példa van, ld. különösen az Elsőfokú Bíróság egy döntését T-88/92. *Groupement d'achat Edouard Leclerc v Bizottság* [1996] ECR II-1961. par. 106.

³³ Pl. T-2/90 *Ana Ferreira de Freitas v Bizottság* [1991] ECR II-0103. par. 32., T-16/90. *Anastasia Panagiotopoulou v Európai Parlament*. [1992] ECR II-0089. par. 49., T-85/91 *Khouri v Bizottság* [1992] ECR II-2637. par. 32., T-9/92. *Automobiles Peugeot SA és Peugeot SA v Bizottság*. [1993] ECR II-0493. par. 39.

³⁴ 12/73. *Claus W. Muras v Hauptzollamt Hamburg-Jonas*. [1973] ECR 0963. paras. 6-7.

³⁵ Pl. 222/84. *Marguerite Johnston v Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*. [1986] ECR 1651. par. 18.

³⁶ C-405/95. *Bioforce GmbH v Oberfinanzdirektion München*. [1997] ECR I-2581. par. 13.

gyakorlatának irányairól. Figyelembe kell azonban venni, hogy a bíróság „jogpolitikájától” függően az egyes értelmezési eszközök igénybevételének gyakorisága változhat. *Craig* és *De Búrca* idéz számos megállapítást, melyek arra utalnak, hogy az Európai Bíróság több vonatkozásban felhagyott aktivista szerepével az Európai Unióról szóló szerződés (Maastricht 1992) megszületése utáni időszakban.³⁷ Ez ugyan több vonatkozásban vitatható, azonban felhívja a figyelmünket arra, hogy a bíróság értelmezési irányai változhatnak időben, saját szerepének változásával együtt.

A modern bíróságokon a jogértelmezés alapszerepe a szöveg szerinti (a norma szövegéből kiinduló) értelmezés, melynél az elsődleges igazodási pont a jogszabály szövege. Ez a követelmény szorosan folyik a jogállamiság és jogbiztonság elvéből. Nincs ez másként a közösségi bíróságokon sem, ahol ez az igazodási pont tekinthető alapnak. Ennek ellentmondhat a bíróság egy-egy megállapítása, így például:

„A rendelkezés megfogalmazóinak akaratát világosan kifejező előkészítő dokumentumok hiányában, a bíróság magára a szövegre tud hagyatkozni, és nyelvtani valamint logikai értelmezésen alapuló értelmet adni annak.”³⁸

Ez egy olyan ritka ítélethely, ahol a bíróság nevesít jogértelmezési módszereket (ti. nyelvtani és logikai), anélkül, hogy megmondaná, mit ért alatta. Ebből az ítélethelyből ugyanakkor úgy tűnik, hogy a bíróság legalábbis egyenrangúnak tekinti a nyelvtani-logikai értelmezéssel a történeti értelmezést (amely – mint módszer – a norma megszövegezésével kapcsolatos elő-

---

³⁷ Craig, P. – De Búrca, G.: EU Law. Oxford, 1998, 92–95. o.

³⁸ 15/60. Gabriel Simon v Európai Bíróság. [1961] ECR 0225. II. pont

készítő anyagra támaszkodik). Valószínű azonban, hogy az ilyen megállapítások még kivételesen sem tükrözik a Bíróság gyakorlatát.

A jogszöveghez való egyedüli igazodás csak akkor elégséges, amennyiben a szöveg egyértelmű, és nem állít ésszerű értelmezési alternatívákat (vö. *clara non sunt interpretanda* – világos szöveg nem szorul értelmezésre). A szöveg szerinti értelmezést azonban nagyban megnehezítik a közösségi jogi normák megformázásával kapcsolatos, az előzőekben jelzett problémák. Ekkor új igazodási pontokat kell keresnie bíróságnak, melyből következtethet a norma jelentésére. Így a bíróság többször kifejtette, hogy a homályos szöveget a rendelkezés „akaratának és céljának fényében kell megvizsgálni.”³⁹

Máshol olyan utalásokkal is találkozunk, hogy világosabb szövegnél sem elégséges pusztán a szöveget egyedüli igazodási pontnak tekinteni, hanem a jelentésre vonatkozó következtetéseket meg kell erősítenie más tényezőnek is:

„ugyanakkor, a bíróság számára nem elég a szöveg szerinti értelmezés, és a bíróság szükségesnek tartja a kérdés vizsgálatát abból a szempontból, hogy az értelmezés [eredményét] megerősítik-e más körülmények, különösen a Magas Szerződő Felek közös akaratára és a *ratio legis*-re tekintettel.”⁴⁰

A bíróság valójában sokszor a szöveg szerinti értelmezéssel egyenlő rangban, egy szinten említi az egyéb értelmezési módszereket is.

„A bíróság következetes álláspontja az, hogy egy közösségi jogi norma értelmezése során nemcsak annak szövegét szükséges vizsgálni, hanem annak összefüggéseit és a jogalkotás céljait, melynek [a norma] részét képezi.”⁴¹

Ezen idézetből is következik, hogy az Európai Bíróság ítélezését – az alapnak tekinthető jogszöveghez való igazodás mellett – más igazodási pontok kiválasztása csaknem egyenlő rangban uralja, mely egyben lehetővé teszi a hézagos joganyag alkotó továbbfejlesztését is.⁴² Megfordítva, azt is ki lehet jelenteni, hogy a hézagosabb jogterületeken megjelenő rendelkezések

³⁹ 803/79. Gérard Roudolff. [1980] ECR 2015. par. 7.

⁴⁰ 6/60. Jean-E. Humblet v Belgium. [1960] ECR 1125. 2. pont

⁴¹ C-30/93. AC-ATEL Electronics Vertriebs GmbH v Hauptzollamt München-Mitte.

[1994] ECR I-2305. par. 21., hasonlóan C-217/94. Eismann Alto Adige Srl v Ufficio IVA di Bolzano. [1996] ECR I-5287. par.16., C-131/95. P.J. Huijbrechts v Commissie voor de behandeling van administratieve geschillen ingevolge artikel 41 der Algemene Bijstandswet in de provincie Noord-Brabant. [1997] ECR I-1409. par.16.

⁴² Dausés, M. A.: Az előzetes döntéshozatali eljárás az EK szerződés 177. cikke szerint. Budapest, 2000, 64. o.

megfelelő és következetes alkalmazását csakis az értelmezendő norma rendszerét és céljait is figyelembevevő értelmezés segítheti elő. Ilyen értelmezésnek van helye például az általános tiltó rendelkezések esetén, amikor egy konkrét magatartás az általános normának a szövege alapján nem ítéltető meg, csak a cél tükrében.⁴³

A célorientált értelmezési forma nem a jogalkotó (fikciós) akaratából indul ki, hanem egyrészt a normarendszer alapját képező és az azt átható elvekhez, másrészt azon célokhoz nyúl vissza, melyeket a létrehozott rendelkezés, normacsoport, vagy jogszabály szolgál.⁴⁴ Ebből próbálja aztán dedukcióval meghatározni a bizonytalan fogalmak vagy fordulatok tartalmát, esetleg extrapolálni jelentéseket olyan jogviszonyokra, melyekre azok a szöveg szerint nem terjednek ki.

A célorientált értelmezés azonban elkerülhetetlenül szubjektív alapú. A közösségi célok, a közösségi normák céljai igen általánosak, sokszor egymástól eltérőek, és egyedi esetekre helyesen alkalmazni azokat nem mindig lehet megfelelő biztonsággal. A bíróság ezt el is ismerte a *Meroni* ügyben (az Európai Szén- és Acélközösséget létrehozó szerződéssel kapcsolatban):⁴⁵

„A 3. cikk nem kevesebb mint nyolc különálló, igen általános célt fektet le, és nem biztos, hogy ezeket együtt, minden körülmények között, a maga teljességükben lehetne követni.”

Aligha lehet mást mondani az Európai Közösséget létrehozó szerződés (EK-szerződés – Róma 1957) céljairól. Mivel egy-egy szabályozás célja igen meghatározatlan lehet egy konkrét ügyre vonatkoztatva: a „bírók ezért általában szubjektív, történelmi, kulturális és szociális háttérük alapján kialakult jogérzékükre, bírói képzettségükre és ítélkezési gyakorlatukra hagyatkoznak.”⁴⁶

Az értelmezést meghatározó igazodási pontokról tett általános megállapításokon túl a bíróság gyakorlatából kiszűrhetőek olyan elvek, mely az ügyek tárgyától függetlenül áthatják a jogértelmezés gyakorlatát.

⁴³ 56/65. *Société Technique Minière (L.T.M.) v Maschinenbau Ulm GmbH (M.B.U.)*. [1966] ECR 0337.

⁴⁴ Lasok ezzel szemben a teleológiai értelmezést is a jogalkotó akaratára vezeti vissza, véleményem szerint helytelenül, ld. Lasok, K. P. E.: *Law and Institutions of the European Union*. Reed Elsevier, 2001, 165. o.

⁴⁵ 9/56. *Meroni & Co., Industrie Metallurgiche, SpA v ESZAK Főhatósága*. [1958] ECR 0011. III.c. pont

⁴⁶ Dausés, M. A.: *Az előzetes döntéshozatali eljárás az EK szerződés 177. cikke szerint*. Budapest, 2000, 66. o.

A Bíróság által követett értelmezési elvek

Az értelmezés igazodási pontjai mellett vannak bizonyos elvek, technikák, melyeket a bíróság állandó jelleggel követ a közösségi jogszövegek értelmezése kapcsán, függetlenül attól, hogy egyébként milyen igazodási pontokat választ és milyen gondolati műveleteket alkalmaz. A bíróság értelmezési elvei hatással lehetnek természetesen az igazodási pontok kiválasztására, meghatározhatják a követett gondolati műveleteket. Ezek az általános elvek a következőkben foglalhatók össze.

(1) Az értelmezés nem vezethet abszurd eredményhez.⁴⁷ Ilyen abszurd eredmény lenne, ha pl. a hazai kizárólagos értékesítési szerződésekre kevésbé kedvező lenne az értelmezett közösségi norma, mint a nemzetközi kizárólagos értékesítési szerződésekre, jöllehet, ez utóbbiak jobban veszélyeztetetik a közös piacot.⁴⁸

(2) Az értelmezés nem foszthatja meg tartalmától, értelmétől vagy céljától az értelmezett normát vagy egy másik közösségi normát.⁴⁹

(3) Az értelmezés során az értelmezett közösségi norma meghozatalával kapcsolatos előkészítő anyagokra (*travaux préparatoires*) lehet hagyatkozni a jogalkotói akarat megfejtése céljából, de a közösségi bíróságoknál ennek nincs kiemelkedő jelentősége.⁵⁰

(4) Az értelmezésnek a legésszerűbb megoldáshoz kell vezetnie.⁵¹

(5) Az értelmezés nem foszthatja meg az értelmezett normát gyakorlati joghatásától (az *effet utile* elve).⁵²

---

⁴⁷ 7/56. és 3-7/57. Dineke Algera, Giacomo Cicconardi, Simone Couturaud, Ignazio Genuardi, Félicie Steichen v ESZAK Közgyűlése. [1957] ECR 0081., 25/83. Adam Buick v Bizottság. [1984] ECR 1773. par. 18.

⁴⁸ 47/76. Alexis de Norre és felesége Martine, née de Clercq v NV Brouwerij Concordia. [1977] ECR 0065. par. 19.

⁴⁹ 7/56. és 3-7/57. Dineke Algera, Giacomo Cicconardi, Simone Couturaud, Ignazio Genuardi, Félicie Steichen v ESZAK Közgyűlése. [1957] ECR 0081., 263/82. Klöckner-Werke AG v Bizottság. [1983] ECR 4143. par. 15., 79/85. D. H. M. Segers v Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor Bank- en Verzekeringswezen, Groothandel en Vrije Beroepen. [1986] ECR 2375. par. 14., C-72/95. Aannemersbedrijf P.K. Kraaijeveld BV e.a. v Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland. [1996] ECR I-5403. par. 49.

⁵⁰ Craig, P. – De Búrca, G.: EU Law. Oxford, 1998, 89.o., Lasok, K. P. E.: Law and Institutions of the European Union. Reed Elsevier, 2001, 166. o.

⁵¹ 15/60. Gabriel Simon v Európai Bíróság. [1961] ECR 0225. II. pont

(6) A kivételek szoros értelmezésének elve. Szorosan kell értelmezni azon kivételeket, melyek eltérést engednek valamely alapító szerződésben foglalt rendelkezéstől,⁵³ és ugyanígy az irányelvek alapvető fontosságú rendelkezéseitől való eltérést biztosító kivételeket is,⁵⁴ illetve általában valamely főszabályhoz képest kivételes jellegű eltéréseket.⁵⁵

Így például szorosan kell értelmezni: azon kivételeket, melyek eltérést engednek valamely alapvető gazdasági szabadságtól,⁵⁶ a rendes eljárástól való ideiglenes eltérés lehetőségét biztosító kivételeket,⁵⁷ az áfa-irányelv előírásaiban biztosított kivételek alapján hozott nemzeti intézkedéseket,⁵⁸ a dokumentumokhoz való hozzáférést gátló kivételeket,⁵⁹ a vámfizetés felfüggesztését lehetővé tevő kivételeket,⁶⁰ a közbeszerzésekkel kapcsolatban az

---

⁵² 67/63. *Société rhénane d'exploitation et de manutention „Sorema” v ESZAK Főhatósága.* [1964] ECR 0293. II.a. pont, 76/81. *SA Transporoute et travaux v Közmunkák Minisztere* [1982] ECR 0417. par. 14., 93/85. *Bizottság v Egyesült Királyság.* [1986] ECR 4011. par. 23., C-271/90, C-281/90 and C-289/90. *Spanyolország, Belgium és Olaszország v Bizottság.* [1992] ECR I-5833. par. 21., C-200/91. *Coloroll Pension Trustees Ltd v James Richard Russell, Daniel Mangham, Gerald Robert Parker, Robert Sharp, Joan Fuller, Judith Ann Broughton and Coloroll Group plc.* [1994] ECR I-4389. par. 19., C-382/92. *Bizottság v Egyesült Királyság.* [1994] ECR I-2435. par. 19., C-428/92. *Deutsche Angestellten-Krankenkasse v Lærerstandens Brandforsikring G/S.* [1994] ECR I-2259. par. 19.

⁵³ 76/76. *Silvana Di Paolo v Office national de l'emploi.* [1977] ECR 0315. paras. 12-13., 229/83. *Association des Centres distributeurs Edouard Leclerc és társai v SARL „Au blé vert” és társai.* [1985] ECR 0001. par. 30., C-157/94. *Bizottság v Hollandia.* [1997] ECR I-5699. par. 37., T-150/95. *UK Steel Association, előzőleg British Iron and Steel Producers Association v Bizottság.* [1997] ECR II-1433. paras. 114–115.

⁵⁴ C-328/91. *Secretary of State for Social Security v Evelyn Thomas és társai.* [1993] ECR I-1247. par. 8., C-116/94. *Jennifer Meyers v Adjudication Officer.* [1995] ECR I-2131. par. 12.

⁵⁵ 3/65. *Société anonyme métallurgique d'Espérance-Longdoz v ESZAK Főhatósága.* [1965] ECR 1321., 4/65. *Société anonyme métallurgique Hainaut-Sambre v ESZAK Főhatósága.* [1965] ECR 1363., 29/72. *S.p.A. Marimex v Italian Finance Administration.* [1972] ECR 1309. par. 4., 6/74. *Johannes Coenrad Moulijn v Bizottság.* [1974] ECR 1287. par. 13., 228/87. *Pretura unificata di Torino v Ismeretlen tettesek.* [1988] ECR 5099. par. 10.

⁵⁶ 29/72. *S.p.A. Marimex v Italian Finance Administration.* [1972] ECR 1309. par. 4., 41/74. *Yvonne van Duyn v Home Office.* [1974] ECR 1337. par. 18., 36/75. *Roland Rutili v Ministre de l'intérieur.* [1975] ECR 1219. par. 27., 46/76. *W. J. G. Bauhuis v Hollandia.* [1977] ECR 0005. par. 12., 30/77. *Regina v Pierre Bouchereau.* [1977] ECR 1999. par. 33., 11/82. *SA Piraiki-Patraiki és társai v Bizottság.* [1985] ECR 0207. par. 26.

⁵⁷ C-304/96. *Hera SpA v USL és Impresa Romagnoli SpA.* [1997] ECR I-5685. par. 14.

⁵⁸ 324/82. *Bizottság v Belgium* [1984] ECR 1861. par. 29., 348/87. *Stichting Uitvoering Financiële Acties v Staatssecretaris van Financien.* [1989] ECR 1737. par. 13., C-2/95. *Sparekassernes Datacenter (SDC) v Skatteministeriet.* [1997] ECR I-3017. par. 65., C-453/93. *Bulthuis-Griffioen v Inspecteur der Omzetbelasting.* [1995] ECR I-2341. par. 19., C-63/96. *Finanzamt Bergisch Gladbach v Werner Skripalle.* [1997] ECR I-2847. par. 24.

⁵⁹ T-124/96. *Interporc Im- und Export GmbH v Bizottság.* [1998] ECR II-0231. par. 29.

⁶⁰ 58/85. *Ethicon GmbH v Hauptzollamt Itzehoe* [1986] ECR 1131. par. 13., C-47-50/95, C-60/95, C-81/95, C-92/95 és C-148/95. *Olasagasti & C. Srl, Comarcon SNC, Ghezzi Alimentari Srl, Fredo Srl, Cateringros Srl, Intercod Srl, Nuova Castelli SpA és Igino Mazzola SpA v Amministrazione delle finanze dello Stato.* [1996] ECR I-6579. par. 20.

Ábrahám István grafikája

EK-szerződésben biztosított jogok hatékonyságát biztosító szabályoktól való eltérést lehetővé tevő kivételeket,⁶¹ a munkaviszonyokban a férfiak és nők egyenlő elbánását előíró irányelv szociális kérdések tekintetében kivételt biztosító előírását,⁶² a szociális kérdésekben a férfiak és nők fokozatosan megvalósítandó egyenlő elbánását előíró irányelvben, az egyenlő elbánás alóli kivételeket.⁶³

(7) Az autonóm közösségi fogalmak használata az értelmezésben. A közösségi jog sok fogalmának autonóm jellege azt jelenti, hogy tartalmuk független a nemzeti jogokban megjelenő azonos fogalmak tartalmától, azok tartalma nem határozható meg a nemzeti jogokra visszautalással, a fogalom közösségi jelentést kap. Az autonóm fogalmak a közösségi jog egységes alkalmazásának feltételéhez tartoznak. Ugyanazon fogalmak az egyes jogrendszerekben mást és mást jelenthetnek, ami miatt a közösségi jog nem támaszkodhat egyik vagy másik megoldásra. Az egyetlen lehetőség, hogy a közösségi jogban e fogalmaknak önálló jelentést kell tulajdonítani, és a közösségi jogi rendelkezések alkalmazása e jelentésekre támaszkodik.

Jellemző e tekintetben a bíróság egyik ítéletének részlete, melynek tárgya, az „1968. évi brüsszeli egyezmény a bírósági joghatóságról és a bírósági határozatok végrehajtásáról polgári és kereskedelmi ügyekben”, ennek is az 5(1) cikkben szereplő „egy szerződésre vonatkozó ügyek” kifejezése:⁶⁴

„...A Szerződés céljaira és általános rendszerére tekintettel, a Szerződésen alapuló jogok és kötelezettségek – a Szerződő Államok és az érintett személyek irányában való – egyenlőségének és egységességének legmesszemenőbb biztosítása végett fontos, hogy a fogalmat nem szabad egyik vagy másik érintett állam nemzeti joga szerint értelmezni.

Ennek megfelelően... az „egy szerződésre vonatkozó ügyek” fogalmát független fogalomnak kell tekinteni, amelyet a szerződés alkalmazásánál, elsősorban a szerződés rendszerére és céljaira utalással kell értelmezni abból a célból, hogy az teljes hatáskörében érvényre jusson.”

⁶¹ C-57/94. Bizottság v Olaszország [1995] ECR I-1249. par. 23., C-318/94. Bizottság v Németország. [1996] ECR I-1949. par. 13.

⁶² 151/84. Roberts v Tate & Lyle. [1986] ECR 703. par. 35., 152/84. Marshall v Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority. [1986] ECR 723. par. 36.

⁶³ C-328/91. Secretary of State for Social Security v Evelyn Thomas és társai. [1993] ECR I-1247. par. 8.

⁶⁴ 34/82. Martin Peters Bauunternehmung GmbH v Zuid Nederlandse Aannemers Vereniging. [1983] ECR 0987. paras. 9–10., hasonlóan 189/87. Athanasios Kalfelis v Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst and Co. és társai. [1988] ECR 5565. paras. 15–16., 288/82. Ferdinand M.J.J. Duijnste v Lodewijk Goderbauer. [1983] ECR 3663. paras. 17–18., 9/87. SPRL Arcado v SA Haviland. [1988] ECR 1539. paras. 10–11.

(8) Szabályok az értelmezendő norma egymástól eltérő hivatalos nyelvi változatainak értelmezésére. A közösségi jogszabályok több nyelven (a tagok hivatalos nyelvein) születnek, kerülnek megfogalmazásra. Ez magában hordja a lehetőséget, hogy e nyelvi változatok tartalmilag is eltérőek, ami sajátos értelmezési problémát vet fel. Kétség esetén, az értelmezés során, a jogszöveg valamennyi nyelvi változatát alapul kell venni.⁶⁵ Ebből következik, hogy igényt, illetve érvelést nem lehet alapítani pusztán az egyik nyelvi változatra, amennyiben az szembenáll más nyelvi változatokkal.⁶⁶ Amennyiben a különböző nyelvi változatok között feloldhatatlan ellentétek vannak, akkor az értelmezés általános módszereihez nyúl a bíróság. Ekkor ugyanis, a nyelvi/szöveg szerinti értelmezésnek nincs eredménye, tehát más módszerekhez kell folyamodni. E más módszerek a teleologikus és rendszertani értelmezést jelentik.

A bíróság az egyéb vonatkozásban is jelentős *Bouchereau*-ügyben megállapította, hogy amennyiben a nyelvi változatok között ellentét van, akkor az értelmezést a rendelkezések céljára és általános rendszerére tekintettel kell elvégezni.⁶⁷ A bíróság a *Bouchereau*-ügyben csak követte egy korábbi, kis jelentőségű ügyben tett megállapítását. Itt (*Moulijn*-ügy) a per oka az volt, hogy a bizottság, az elvált feleségének házastársi tartást fizető közösségi alkalmazottnak megtagadta, hogy elvált feleségét eltartottnak ismerje el, és ezzel az alkalmazott, mint eltartó, bizonyos előnyökhöz jusson.

Eltartottnak akkor volt elismerhető valaki, a vonatkozó szabályok alapján, ha a közösségi alkalmazott (eltartó) jövedelmének egy meghatározott százalékat a tartásra fordította. A szabályt úgy is lehetett érteni, hogy az eltartó alkalmazottnak összes *jövedelme* legalább 20%-át kellett tartásra fordítania, illetve úgy is, hogy a *közösségtől származó* jövedelmének legalább 20 %-át, és egyben *egyéb – nem közösségi –* jövedelmének egészét. A különböző nyelvi változatok egyik, illetve másik értelmezést támogatták. A bíróság a következőket mondta:⁶⁸

„A különböző nyelvű szövegváltozatok közötti eltérések miatt, a kérdéses rendelkezésnek nem mutatkozik világos és egységes értelmezése. Ennek megfelelően, a végrehajtó rendelkezések céljára és általános rendszerére tekintettel kell azt értelmezni...”

⁶⁵ 19/67. Bestuur der Sociale Verzekeringsbank v J. H. van der Vecht. [1967] ECR 0445., C-372/88. Milk Marketing Board of England and Wales v Cricket St. Thomas Estate. [1990] ECR I-1345. par. 19., 30/77. Regina v Pierre Bouchereau. [1977] ECR 1999. par. 13.

⁶⁶ T-143/89. Ferrière Nord SpA v Bizottság. [1995] ECR II-0917. par. 31.

⁶⁷ 30/77. Regina v Pierre Bouchereau. [1977] ECR 1999. par. 14., hasonlóan C-372/88. Milk Marketing Board of England and Wales v Cricket St. Thomas Estate. [1990] ECR I-1345. par. 19.

⁶⁸ Johannes Coenrad Moulijn v Bizottság. [1974] ECR 1287. paras. 10–11.

Jogértelmezési kérdések két jogeset tükrében

A két ügy az EK-szerződés azon cikkével összefüggésben merült fel, amely részben az áruk szabad áramlásának biztosítása céljából a piacvédő és diszkriminatív adóztatást tiltja. Erről a szerződés 90. cikke (az Amszterdami Szerződés átszámozása előtt, a 95. cikk) a következőképpen rendelkezik:

„A tagállamok sem közvetlenül, sem közvetve nem vetnek ki más tagállamok termékeire a hasonló jellegű hazai termékekre közvetlenül vagy közvetve kivetett adónál magasabb belső adót.

A tagállamok továbbá nem vetnek ki más tagállamok termékeire olyan természetű belső adót, amely más termékek közvetett védelmét szolgálhatja.”

Ez a szerződéshely tiltja a más tagállamból származó külföldi termékek magasabb mértékű adóztatását, az ezen termékekkel hasonló vagy versenyhelyzetben lévő hazai termékekkel összevetve. A védett termékek köre egyértelmű: a más tagállamból származó áruk. A jogszabály szövegéből kiindulva nem védett termék (és így sújtható magasabb adóval) például a nem-tagállamból származó külföldi termék, vagy az exportálandó hazai termék. Itt ugyanis a termék nem tagállamból származik, az utóbbi esetben pedig nem importált, behozott termékről van szó.

Az export termékek adóztatásával kapcsolatban szól ugyan a szerződés 91. és 92. (korábban 96. és 98.) cikke, de csak olyan értelemben, hogy azok nem részesülhetnek nagyobb adó-visszatérítésben, mint amilyen adóval a tagállam azt terhelte, illetve egyes közterhek visszatérítése a tanács engedélyéhez kötött. A 91. cikk szerint:

„Egy termék valamely tagállamba történő kivitele esetén a belső adó visszatérítése nem haladhatja meg az erre közvetlenül vagy közvetve kivetett belső adók összegét.”

Ennek a rendelkezésnek láthatóan nincs köze a piacvédő vagy diszkriminatív adóztatás tilalmához. Célja az, hogy a tagállam az exportált termékekre kivetett adónál nagyobb összeget adó-visszatérítés útján ne juttathasson vissza az exportőrnek.⁶⁹

---

⁶⁹ Ld. Erdős G. – Földes G. – Óry T. – Véghelyi M.: Az Európai Közösség adójoga. Budapest, 1999, 1.5.8. és 1.5.10. pont.

1. eset: *Larsen–Kjerulff-ügy – contra legem* értelmezés

A *Larsen–Kjerulff-ügyben*⁷⁰ egy sajátos joghelyzet állt elő: a nemesfémek forgalmának ellenőrzési költségét a dán jogszabályok a nemesfémeket feldolgozó vállalkozásokkal fizettették meg oly módon, hogy a feldolgozott nemesfémek értékének arányában állapították meg a fizetendő ellenőrzési díjat. Az ellenőrzési díj adónak minősült a közösségi jog alapján. A jelzés nélküli, exportált nemesfémek, nemesfém tárgyak után is felszámolták ezt a díjat, míg a belföldi forgalomban maradó, jelzés nélküli, ugyanilyen termékek után nem. Kérdés volt, hogy ez a megkülönböztetés sérti-e az EK-szerződés 90. cikkét, hiszen az adó csak az exportált terméket sújtotta, a belföldi piacon maradó terméket közvetlenül nem. A 90. cikk szövege alapján, a hazai, kivitelre szánt termékek nem védettek a diszkriminatív adó ellen, csak a más tagállamból, a hazai piacra kerülő termékek. A bíróság másként gondolta:⁷¹

„21. A [90.] cikk szövege csak a más tagállamokból importált termékek vonatkozásában szól a belső adóztatási rendszerek diszkriminatív alkalmazásáról.

22. Ugyanazon adóztatási rendszerek exportra alkalmazására a [91–92.] cikkek utalnak, olyan túlzott adók visszatérítésének formájában, melyek a közös piacon belüli kereskedelem feltételeit torzíthatják.

23. E rendelkezések összehasonlításából adódik, hogy a szerződés célja ezen a területen általánosan biztosítani a belső adóztatási rendszerek semlegességét a közösségen belüli kereskedelemben azokban az esetekben, amikor a tagállam határain túlnyúló gazdasági ügylet egyben adót keletkeztető körülmény az adott adórendszerben.

24. Ezért szükségesnek tűnik úgy értelmezni a [90.] cikket, miszerint a rendelkezés alapját képező, diszkriminációt tiltó szabály alkalmazandó azon esetekre is, amikor egy termék exportja a belső adórendszer összefüggéseiben adót keletkeztető körülmény.

25. Valójában összeegyeztethetetlen lenne a szerződésben lefektetett adórendelkezések rendszerével, ha a tagállamok, a szerződés kifejezett tiltásának hiányában, a belső adórendszert szabadon alkalmazhatnák diszkriminatív módon olyan termékekre, melyeket más tagállamokba kívánnak exportálni.”

⁷⁰ 142/77. Statens Kontrol med Ádle Metaller v Preben Larsen; Flemming Kjerulff v Statens Kontrol med Ádle Metaller. [1978] ECR 1543.

⁷¹ Uo. paras. 21–25.

A bíróság döntésének eredménye kívánatos, maga az értelmezés technikája azonban nehezebben védhető. Az ügy által felvetett probléma a gyakorlatban nem életbevágó, hiszen az államok érdeke az export növelése, nem pedig akadályozása. Így a tagállamok nem gyakran akadályozzák exportjukat diszkriminatív adóval. Aligha vitatható viszont, hogy az európai közös piacon furcsa lenne, ha egyes árucsoportokra az állam alkalmazhatna diszkriminatív adót, másokra nem. Az áruk szabad áramlását, mely alapvető elv a közös piac működésében, az biztosítja igazán, ha ilyen adóztatás egyetlen árucsoportra sem lenne alkalmazható.

A bíróság értelmezése viszont aggályosnak tűnik. A bíróság kifejezetten eltért a 90. (95.) cikk szövegétől, lényegében *contra legem* értelmezte azt. Erre két érvet használt: egyrészt a szerződés más adórendelkezéseire, a jelenlegi 91. és 92. cikkekre hivatkozott, másrészt arra, hogy a szerződés adórendelkezéseinek rendszere és jellege egy általánosan semleges belső adórendszert kíván meg. (A semleges adórendszer azt jelenti, hogy azonos adóval sújtja a hasonló vagy versenyhelyzetben lévő termékeket, nem tesz különbséget köztük). Ezek az érvek aggályosnak tűnnek.

A 91. és 92. cikk nem szól arról, hogy az export árukat diszkriminatív adóval ne lehetne sújtani. Mindössze azt mondja, hogy az exportárakra adó-visszatérítés lehetséges, egyes esetekben a Tanács engedélyével. Ennek indoka kétségtelenül az export egyik akadályának elhárítása, tehát az áruk szabad áramlásának könnyítése. Azonban ez nem tilalmat vagy kötelezettséget tartalmaz, hanem lehetőséget a tagállam számára, hogy az exportot nehezítő adóakadályokat elhárítsa. A diszkriminatív adóztatás tilalmával valamilyen közvetlenebb összefüggés nehezen fedezhető fel. Nem kézenfekvő az sem, hogy miképpen vezethető le belőle a 90. cikkel szemben az a következtetés, miszerint a tagállam adórendszerének általánosan, minden árucsoport vonatkozásában semlegesnek kell lennie. Az ítélet 23. szakasza rejtve hagyja azt a logikai kapcsot, mellyel a szerződés 90., valamint 91. és 92. cikkének összehasonlítása alapot adott a bíróság számára ilyen következtetés levonására.

A bíróság tehát a 90. cikk jelentését egyrészt más szerződéshelyekre (91. és 92. cikk) utalással, azaz más szerződéses rendelkezésekkel történő összevetéssel, másrészt a szerződés céljaira hivatkozással állapította meg.

A következő kérdés az, hogy miért nem maradt a bíróság a szövegközpontú értelmezésnél. A 90. cikk egyértelmű szövegéből kiindulva, miért nem állapította meg, hogy a diszkriminatív adóztatás tilalma nem áll fenn az exporttermékek vonatkozásában. Ez lett volna a másik, kézenfekvő lehetőség. Itt több lehetséges okkal számolhatunk.

(1) Elképzelhető, hogy a döntés mögött egy tudatos jogpolitika húzódott meg, mely a közös piac megteremtésének elősegítését célozta. Amennyiben így van, ezt nem lehet egy ügyből eldönteni, hanem az egész korszakot, a felvetődő problémákat, más, meghatározó ügyeket is vizsgálni kell. Csak ekkor juthatunk értékelhető következtetésekhez.

(2) Elképzelhető, hogy ilyen jogpolitika nem mutatkozott meg a döntésben, de a szerződés szövegét e konkrét ügyben a Bíróság annyira elégtelen-

nek látta a szabályozott jogviszonyok és a közös piac megfelelő és zavartalan működésének biztosítása tekintetében, hogy rákényszerült a jogszöveggel való szakításra. Ez mégis kevésbé valószínű. A bíróság is elismerte, hogy ez a joghelyzet a gyakorlatban ritkábban fordul elő (a tagállam nem akadályozza saját exportját), tehát a közös piac működését a gyakorlatban aligha zavarja. Kényszerítő gyakorlati szükséglet nem volt a *contra legem* értelmezésre.

(3) Elképzelhető, hogy a bíróság ellentétet látott a közös piacra, az áruk szabad áramlására vonatkozó szerződéses célok, elvek és rendelkezések általános rendszere (a közös piac jogi konstrukciója), valamint a 90. cikk korlátozott hatóköre között. Ezért ez utóbbit hozzásimította az általános célokhoz. Az ítélet szövege azonban nem erről tanúskodik. A bíróság értelmezését nehezebben lehetett volna támadni, ha kijelenti, hogy az áruk szabad áramlását biztosító elvek tükrében szükséges kitérni a 90. cikk hatókörét az exportálandó termékekre is, hiszen így lesz összhang a szerződéses célok, és a 90. cikkben foglalt konkrét rendelkezés között. A bíróság azonban nem ezt mondta, hanem más, konkrét szerződéses rendelkezésekkel összevetve próbálta alátámasztani a 90. cikk szövegével való szakítást, álláspontom szerint sokkal kevésbé meggyőző módon.

(4) Az is valószínűsíthető, hogy a bíróságon belül csak ilyen indokolással lehetett kialakítani a többséget. A bíróság többsége érezte, hogy a 90. cikk szövege nem felel meg a közös piac azon jogi konstrukciónak, mely az EK-szerződésben jelenik meg. A szövegtől való eltéréshez a többséget, azonban csak ilyen indokolással lehetett biztosítani. Ezt a következtetést azonban megingathatja egy másik döntés, amelyet ugyanez a bíróság hozott.

2. eset: a *Hansen–Balle*-ügy – szó szerinti értelmezés

Láthattuk, hogy a 90. cikk által védett termékek köre: a más tagállamból származó (behozott) áruk. A jogszabály szövege alapján nem védett termék az exportálandó hazai termék, de a *Larsen–Kjerulff*-döntés a védelmet erre is kiterjesztette. A jogszabály szövege alapján nem védett termék azonban a nem-tagállamból behozott termék sem.

A *Hansen–Balle*-ügyben⁷² részben az a probléma vetődött fel, hogy tiltott-e olyan termékek (az adott ügyben szeszes italok) diszkriminatív adóztatása, melyet nem-tagállamokból hoznak be. A közös piac működésének logikája és egyben a szerződés jogi konstrukciója azt diktálná, hogy amennyiben egy külföldi áru átlépi a közös külső vámhatárt, és a közösségi vámot az importőr megfizeti, a behozott áru ugyanolyan elbírálásban részesüljön, mint a tagállamokból származó áru. A bíróság másként gondolta:⁷³

⁷² 148/77. H. Hansen jun. & O. C. Balle GmbH & Co. v Hauptzollamt de Flensburg. [1978] ECR 1787.

⁷³ Uo. 23–24. o.

„23. Ami a nem-tagállamokkal való kereskedelmet, és ami a belső adóztatást illeti, a szerződés maga nem tartalmaz ahhoz hasonló rendelkezést, mely a [90.] cikkben található, és amely csak a tagállamokból származó termékekre alkalmazandó...

24. Ezért a 4. és 5. kérdésre az a válasz, hogy az [EK]-szerződés nem tartalmaz olyan rendelkezést, mely a belső adóztatás alkalmazása során tiltja a diszkriminációt a nem-tagállamokból behozott termékekre, azonban azon állam, ahonnan az adott termék származik, és a Közösség között hatályban lévő szerződéses rendelkezések másként is rendelkezhetnek.”

Ebben az ügyben a bíróság megmaradt tehát a 90. cikk szó szerinti értelmezésénél. A norma értelmezéséhez igazodási pontként nem vett figyelembe más szerződéses rendelkezést vagy általános elveket, vagy szerződéses célokat, vagy bármi mást.

A *Hansen–Balle*-ügyben a bíróság a döntést 1978. október 10-én hozta, míg a *Larsen–Kjerulff*-döntés 1978. június 29-én született. A bíróság összetétele hasonló volt. Mindenképpen illő összefüggéseket és következetességet keresnünk a két ügy között.

A két döntés csak akkor áll szemben egymással, ha mindkettőnél a közös piac jogi konstrukciójából és logikájából indulunk ki – ekkor az egyik döntés ennek megfelelne, a másik nem. Az ítélkezés következetességét feltételezve, így arra a következtetésre juthatunk, hogy a *Larsen–Kjerulff*-döntésnél sem lehetett az értelmezés alapja a közös piac általános jogi konstrukciója és logikája, hiszen ez alapján az utóbbi esetben is más eredményre juthatott volna a bíróság. Amennyiben nem ez a kiindulópontunk, a két ügynél más-más okokat lehet keresni, hogy a 90. cikknél miért tért el a szövegtől az egyik döntés, és miért ragaszkodott a szöveg szerinti értelmezéshez a másik. Ez elvezethet bennünket egyrészt a szabályozott jogviszonyok mélyebb elemzéséig (itt esetleg található válasz az eltérő megközelítésre), másrészt a bíróság jogpolitikájának kérdéséhez (ami ugyancsak nyújthat magyarázatot).

Ez utóbbi különösen érdekes kérdés, hiszen nagyjából ez az összetételű bíróság volt, amely meghozta például a jogtörténeti jelentőségű „*Cassis de Dijon*” döntést⁷⁴ (1979. február 20-án), mely az integrációs folyamatok egészét lényegesen érintette. A bírósági jogpolitika, illetve a fenti két ügyben szabályozott jogviszonyok konkrét kérdéseinek mélyebb elemzése helyezheti ezeket az ügyeket igazán nagyobb léptékű értelmezési perspektívába. Mindez azonban sokkal szélesebb vizsgálatot igényel és már túlmutat e munka keretein.

---

⁷⁴ 120/78. Rewe-Zentral AG v Bundesmonopolverwaltung für Branntwein. [1979] ECR 0649.